

Laudáció a 2025. évi Erdődy Edit-díj átadásán
Darvasi Ferenc: *Csak hagyjanak békén. Mándy Iván élete és pályája* (Osiris, 2024.)

Amikor 2015-ben megalapítottuk az Erdődy Edit-díjat, csodálatos kolléganőnknek akartunk emléket állítani. A díjjal vissza akartuk hozni őt az irodalmi, irodalomtörténeti köztudatba, mert életében nem kapta meg a neki kijáró külső figyelmet, megbecsülést, nevezzük nevén a dolgot, nem kapott irodalmi díjat. Akkor őrizzük meg őt mi, egy díj alapításával. (Sőt, tegyük hozzá, még olyan méltatlan helyzetbe is került, hogy Szabó Magda-monográfiája különböző okok, főleg az író nő ellenállása és megfelelő hatalmi helyeken tett becsúszó szerelése miatt nem jelenhetett meg a maga idejében, noha finom megfigyelésekben gazdag, igen alapos értekezésről van szó.) A díj alapításakor nem gondoltuk volna, hogy egyszer olyan valaki kapja meg, aki Edit érdeklődéséhez tematikusan is kötődik, aki egy Erdődy-kötet után, ahhoz mintegy kiegészítésképpen hozzáteszi a magáét.

Erdődy Edit 1992-ben írt monográfiát Mándy Ivánról, 1999-től haláláig a Digitális Irodalmi Akadémia Mándy-szakértője is volt.

Így indítja Mándy-könyvét Erdődy Edit: „Minden írónak van titka (bármily avítnak mutatkozzék is a gondolat). Azaz minden igazi írónak. Az írásnak egy olyan legbelső rétege, melybe a legegzaktabb, leginkább tudományosként elfogadott módszer sem enged vagy segít bepillantani. Vannak zárkózott, enigmatikus írók, akik tudatosan zárkóznak el a vizslató tekintet elől. Vannak kétértelműek és sokértelműek, műveik, akár a rejtvény. Vannak életművek, melyek labirintusából nincs menekvés. [...] Mándynak nemcsak titka, legendája is van, sőt, egész legendáriuma. A róla szóló tanok egyik alaptétele, hogy életműve homogén, változatlan, tömörszerű; hogy évtizedek óta mindig ugyanarról ír, írásainak szűk világa (tér, padok, csavargó, mozi, foci) változatlan és állandó. A legendát maga az író is táplálja gyakori önreflexióival, a műhelytitkok ironikus-komoly kitergetésével, a már legendásított mikrokozmosz sűrű fölidézésével.” Nagy kedvvel folytatnám Erdődy Edit idézését, sőt, dicséreném szívesen időtálló könyvét, felidézve, mégis milyen pontosan járta körül Mándy titkát, de most Darvasi Ferenc munkáját köszöntjük és ismerjük el.

Nem előzmény nélküli Darvasi könyve. De – álljunk meg és – kezdjük még előbből. Az Írók Boltjában tartott könyvbemutatón Darvasi bevallotta, hogy sikerült úgy elvégeznie az egyetemet, hogy egy sort sem olvasott Mándytól, hogy megismerkedésük – ami csak a könyveken át valósult meg, hiszen Darvasi 1978-as születésű irodalmár, főként szerkesztő (de novellista is) – tehát késői. Tar Sándor és Darvasi László után, a novella kortárs változataival való intenzív kapcsolatából, írói ambíció révén jött az érdeklődés. És igencsak meglepte, hogy a Mándy-novellák – talán így mondta a bemutatón – egyszerűen beletaláltak a saját világába. A személyes kapcsolat író és monográfusa között nem jöhetett létre, de a szerkesztői gondolkodás itt nagyon is a kezére játszott. A kiadói szerkesztőnek ugyanis más a viszonya az íróval. A szövegeket is mélyebben, analitikusabban ismeri, hiszen sokszor olvassa őket, többször beszél róluk a szerzővel, látja alakulásukat, míg a gépirat eljut a nyomdai fázisba, olykor javaslatokat is megfogalmaz, mert ő a külső szem. Író és szerkesztője személyes emberi kapcsolatban vannak.

És Darvasi elindult, hogy valamiképpen bepótolja a szükségszerűen elmaradt találkozásokat. Körülkerítette Mándy Ivánt. Interjúzni kezdett. Először egy pincéernővel a Különlegességi cukrászdából, majd Sándor Ivánnal, aztán eljutott a családhoz, az Aulich utcai szomszédhoz, és eljutott az író egyik első, két évig tartó gyengéd kapcsolatáig is. Beszélt szerkesztőivel, fordítóival. Az interjúkból és levelekből könyv lett, mintegy tízéves kutatómunka, hűségnyomozás után elkészült az életrajz és pályakép.

A könyv címe, *Csak hagyjanak békén*, lehetne akár Mándy-idézet is. Ám ez Balassa Péter fordulata, aki egy Mándy-születésnap alkalmából próbálta megfogni a Mándy-jelenséget, az írói tartás titkát. Jó cím. (Hasonlóan jó cím Szobotka Tibor naplójáé [1953–1961], a *Bánom is én*. Bocsánat, de ide kell illesztenem egy kritikus megjegyzést, még akkor is, ha nem egészen ide tartozik. Nagyon nem bántam volna, ha a Szobotka-kézirat Darvasi Ferenc kezébe kerül, mert

sokkal jobb könyvet csinált volna belőle, anélkül persze, hogy a szövegből egy betűt is változtatott, elvett vagy hozzátett volna. Mennyi múlik a jegyzeteken, a korismereten, a keresztutalásokon.) De vissza a címhez. Mándy korai alkotói éveiben, a negyvenes években még alkalmazkodott: írt tárcákat, kerek, azaz befejezett történeteket, mégpedig nem belső sugallatra. Mándy tehát nem volt mindig Mándy, noha a kezdeti novellákból utólag biztosan meglátjuk az autonóm írói világra való, szabad törekvéseit.

Mit kapunk a Darvasi-könyvből? Meggyőző történeti magyarázatot a Mándy-világhoz társított otthontalanság, az idegenség kialakulására. Arra, hogy Mándy Iván miért a moziban, a kávéházban, a presszóban, a focipályán érezte otthon magát. Azért is, mert felbomlott a család, a szülők elváltak. A Gyár (a mai Jókai) utcából szállodába, majd a külvárosba szorult az „éjszakás hangulatú” és életvitelű apa és a bíróság által neki ítélt fia, és több költözés után egyszer csak odáig jutottak, hogy a kabátjukkal takaróztak.

A tényeket kutató filológusként Darvasi előkeresett minden korai Mándy-írást, Mándyt is kiigazítva felderítette az első megjelent közléseket, miközben nem vonja, nem is vonhatja kétségbe azt a sokszor és sokak által megírt csodát, amikor a fiatal író és több későbbi újhholdas is Schöpflin Franklin kiadóbeli keskeny, hosszú szobájába jutott.

Időrendben haladva ismerjük meg Mándy pályáját, ezt természetesen nem mondom föl, hiszen ezért van ez a vastag könyv, hogy rendet tegyen az életrajzi adatokban, felderítse a novellák, hangjátékok, átírások, ifjúsági művek (ld. *Kulimunkák kora* című fejezet) keletkezését, kiegészítse az ismert adatokat, a hiátusokba beleillessze az apró mozaikokat. Előhozzon Mándyval való beszélgetéseket és munkáiról szóló kritikákat, idézzen a nekrológokból. Mindezt szinte megszámlálhatatlan lábjegyzettel. A teljes recepciós anyaggal való birkózással szinte a lehetetlenre vállalkozott Darvasi Ferenc. Így fordulhat elő az a furcsaság, hogy Margócsy István neve nem szerepel a névmutatóban, csak egy hosszú lábjegyzetben. Margócsy írása – a *Holmi* emlékszámában – a Mándy-értelmezés neuralgikus, félreértett pontja. Darvasi Ferenc is csak a kismesterséget emeli ki, noha ebben az írásban sok értő és elismerő kijelentés van. Ez – ebben bizonyos vagyok – főszövegbe kívánczított volna.

Ezt a *Csak hagyjanak békén* című könyvet nagyon lehet szeretni. Hatalmas filológiai teljesítmény, magam is sokat gyarapodtam tőle. Bárcsak minden írónak ilyen részletes, aprólékos életrajzát ismerhetnénk. Olvasható lineárisan, ez a természetes és konvencionális olvasat, de érdemes a névmutató alapján is haladni, kiválasztani neveket, például Kaló Flóriánét, a legjobb barátét, Nemes Nagy Ágnesét, Ottlik Gézaét, Szabó Magdáét, Karcsai Kulcsár Istvánét, és külön-külön olvasni a kapcsolattörténeteket, a pályák rímelő felfutását, az elhallgatásokat.

Ami csak nehezen vagy nem teljesen olvasható ki a *Csak hagyjanak békén* című monumentális munkából, az Darvasi Ferenc értékelése. A Mándy-művek saját elemzése. Ez egy másik könyv lett volna. Vagy mondjam inkább úgy, hogy remélem, lesz.

Mindenkinek javaslom, hogy Erdődy Edit 1992-es, mindössze 115 oldalas, „cím nélküli” Mándy-monográfiáját – a Kortársaink sorozatban, mint tudjuk, nem kaptak címet a kismonográfiák – és Darvasi Ferenc *Csak hagyjanak békén* című 631 oldalas élet- és pályarajzát együtt olvassa.

Mert mint Darvasi Ferenc a könyv bemutatóján mondta, idézve Reményi József Tamást, *Mándy a szövegeinek adta át a titkait*.

Az Erdődy Edit-díj alapításának tizedik évfordulóján nem is kerülhetett volna jobb helyre ez az elismerés. Gratulálunk a díjazottnak.

Széchenyi Ágnes